

ZOEK DE VERSCHILLEN

Harmen Binnema

Het is een populaire puzzel in veel vakantieboeken waarmee kinderen zich op een regenachtige zomerdag kunnen vermaken. Twee plaatjes die sterk op elkaar lijken, maar die toch op enkele details van elkaar verschillen. De vrouw links heeft een jas met vier knopen, de vrouw rechts heeft er vijf. Het jongetje rechts heeft een pet op, het jongetje links heeft geen pet. Sommige verschillen zijn eenvoudig te vinden, andere vereisen wat langer zoekwerk.

Nederland is ook een land dat wordt gekenmerkt door verschillen. Het bekendste voorbeeld daarvan is de verzuiling, tot de dag van vandaag zichtbaar. Soms zie je het verschil snel, zoals in het verschil tussen religieus en niet-religieus. Soms is dat wat lastiger zichtbaar, zoals wanneer je je al zappend afvraagt of je nu bij een programma van AVROTROS of KRO-NCRV bent beland. In de Tweede Kamer is de oudste nog actieve partij SGP zeer herkenbaar als vertegenwoordiger van de orthodox-christelijke stroming, maar is bij veel andere partijen de zuil waar zij oorspronkelijk uit voortkomen, veel minder herkenbaar. Overigens, omdat al die verschillen zich vertalen in stemmen voor veel verschillende partijen, moest altijd al gezocht worden naar coalities die die verschillen konden overbruggen. Kenmerk van de Nederlandse consensusdemocratie is dat de vertegenwoordigers van de zuilen er met elkaar praktisch en pragmatisch uit moeten zien te komen. Dat lukt tot nu toe altijd nog, ook als er, zoals bij de vorming van het huidige kabinet-Rutte, 225 dagen nodig zijn om de samenwerking te beklinken.

Het thema van dit Jaarboek is het *maken* van verschil en het *overbruggen* van verschil. We hadden dit thema al vastgelegd voordat half maart COVID-19 ons land binnenkwam en er veel anders werd, ook in politiek en bestuurlijk Nederland. Dat heeft tot gevolg dat een deel van de bijdragen specifiek over de impact van corona gaat en bij een aantal andere bijdragen corona op de achtergrond doorklinkt. Een Jaarboek is ten dele immers ook een tijdsbeeld en daar hoort COVID-19 onherroepelijk bij in 2020. Maar het overkoepelende thema hebben we gehandhaafd, omdat dat volgens ons onverminderd relevant is, ook als we straks hopelijk over een periode ná corona kunnen spreken.

Verskil maken, verschil overbruggen

Aan de ene kant steeds meer fragmentatie in de gemeenteraad, met veel kleine of middelgrote partijen en aan de andere kant de raadsbrede akkoorden waarin gezamenlijke afspraken worden

gemaakt. In zijn bijdrage gaat *Floris Schoonderwoerd* in op de ervaringen in de gemeente Kaag & Braassem met raadsakkoorden, als manier om de denkkraft in de samenleving te benutten en de overeenkomsten op zoveel onderwerpen tussen 'coalitie' en 'oppositie' tot hun recht te laten komen. Hij beschrijft het raadsakkoord als onderdeel van een veel bredere vernieuwing van de lokale democratie. *Walter Hooghiemstra* stoft de typologie van raadsleden van Zouridis en Tops af, met specifieke aandacht voor de dilemma's die raadsleden tegenkomen: wat voor raadslid zou ik (willen) (kunnen) zijn? Sommige dilemma's blijken anno 2020 nog heel actueel, andere zijn wat minder prominent, maar de kernvraag blijft hoe je je onderscheidt in je fractie, in de raad, in de samenleving en vooral ook bij welke rol je je zelf het prettigst voelt.

Job Cohen wijst erop hoe belangrijk het is dat we onze verschillen kunnen laten zien en die ook in alle vrijheid kunnen uiten, maar koestert ook de kracht van het compromis. Het debat is goed en geeft zicht op waar iedereen staat, maar daarna moet ook de dialoog volgen, het naar elkaar toe komen, nemen én geven. Hij noemt de verbinding tussen participatieve en representatieve democratie die ook in de bijdrage van *Harmen Binnema* zit: hoe kun je die beide op elkaar laten aansluiten? De manier waarop participatie van inwoners vorm krijgt – wie doen er mee, wanneer gebeurt dat, wat is het doel – heeft betekenis voor de invloed die inwoners hebben, hun aansluiting met politiek en bestuur en daarmee hun tevredenheid over participatie. Is er ook voldoende ruimte voor het afwijkende geluid, voor de inwoners die anders denken dan de rest?

De coronatijd maakt verschillen die er onder de oppervlakte al waren extra zichtbaar. Hoe gaat de lokale democratie om met alle uitdagingen die vergaderen en besluiten in crisis met zich meebrengen? Wie haken er af of hebben minder te zeggen? *Geerten Boogaard* en *Martijn van der Steen* analyseren en duiden, maar kijken ook vooruit na de crisis: welke lessen kunnen we leren? Welke risico's voor de lokale democratie hebben we door corona en na corona des te scherper onder ogen te zien? Het themadeel sluiten we af met een column van *Jelle Hekman*, die zich afvraagt hoe raadsleden binnen regionale verbanden het verschil kunnen maken. Zou het raadsleden kunnen helpen wanneer zij zich concentreren op de ideologische of de lokale aspecten en de afstemming op het regionale niveau vooral aan de bestuurders overlaten?

De staat van de lokale democratie

De overige bijdragen gaan in op verschillende actuele thema's in de lokale democratie. Zo blik *Marcel Boogers* terug op zijn bijdrage aan dit Jaarboek tien jaar geleden en gaat hij na welke van de trends die hij toen beschreef nu nog opgeld doen, verpakt in de vorm van 'goed nieuws' en 'slecht nieuws'. Hij ziet dat met name regionale samenwerking en decentralisatie anno 2020 een veel grotere plek hebben gekregen. *John Bijl* en *Coen Knipping* nemen ons mee in de procedure van de wethoudersbenoeming en vragen zich af of die niet democratischer zou kunnen (of eigenlijk: zou moeten). Er wordt in verschillende gemeenten geëxperimenteerd, maar een rode draad is daarin nog niet te ontdekken. Ze pleiten voor meer transparantie, verdere professionalisering en meer begeleiding en ondersteuning van de raad bij zijn zoektocht naar een nieuwe bestuurder.

Niet voor niets spreekt *Paul Piket* over een vage rol van de gemeenteraad in zijn bijdrage over het interbestuurlijk toezicht. Het is typisch een onderwerp waar alleen de liefhebbers onder de griffiers en raadsleden warm voor lopen. Maar gezien het maatschappelijk belang van veel van de taken waarop toezicht wordt gehouden, wel iets om, bijvoorbeeld via de rekenkamer, maar ook door directer contact met de inspecties, als raad alerter op te worden. Regionale samenwerking is een ander onderwerp waarbij raadsleden het gevoel hebben onvoldoende te kunnen sturen, zoals *Rolf Jongedijk* beschrijft in zijn bijdrage. Hij constateert een sterkere rol voor wethouders en invloed van de markt, terwijl de raad het gevoel heeft dat zijn positie wordt uitgehold, maar de (financiële) lasten wel bij de lokale overheid komen te liggen. Zijn oproep aan raadsleden is om te durven kiezen tussen legitimiteit en effectiviteit. Tot slot gaat *Renze Portengen* in op de alsmaar voortzettende schaalvergroting. Een trend die lastig te stoppen lijkt terwijl onderzoek geen eenduidig beeld geeft of schaalvergroting ook de gewenste voordelen opgeleverd, zeker niet geredeneerd vanuit het perspectief van de burger. In plaats van 'big is beautiful' tegenover 'klein is fijn', pleit hij voor een veel genuanceerder gesprek over welke schaal bij welk soort probleem past.

Tot slot gaat *Manon Fokke* in haar column in op de toekomst van de gemeenteraad, voor wie corona wel eens een laatste duwtje over de rand zou kunnen zijn; alle reden voor lokale bestuurders en volksvertegenwoordigers een fundamenteel debat te voeren. *Willem Nedermeijer* staat in zijn column stil bij de voordelen en nadelen van digitaal vergaderen in coronatijd en welke vaardigheden, soms tegen wil en dank verworven, blijvend van pas gaan komen.

Tot slot

De zomervakantie ligt weer enige tijd achter ons, al bewijzen de vakantieboeken in uurtjes van verving nu nog steeds hun waarde. De puzzel van dit Jaarboek legde ik in prettige samenwerking met mederedacteur Walter Hooghiemstra. We hopen dat de verschillende bijdragen door velen met plezier en interesse zullen worden gelezen.